

INFLYATSIYA VA UNGA QARSHI KURASHISH YO'LLARI

*Ilmiy rahbar: Samarqand iqtisodiyot va
servis instituti Bank ishi kafedrası assistenti
Muxammadiyev Kamoliddin G'ulomiddinovich
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti 2-kurs talabasi
Shodiyorov Doniyor Baxtiyorovich*

Annotatsiya: Ushbu maqola inflyatsiya va uning qarshi kurashish yo'llarini keng yoritadi. Inflyatsiyaning ta'rifi, o'lchovi, turlari (talab, taklif, o'rnatilgan), sabablari va oqibatlari; qarshi choralar (monetar siyosat: foiz stavkalari, ochiq bozor operatsiyalari, rezerv talablari; fiskal siyosat: soliqlar, xarajatlar qisqartirish) batafsil ko'rib chiqilgan. O'zbekiston Respublikasidagi inflyatsiya holati, Markaziy Bank siyosati va xalqaro tajriba (AQSh, Yevrozone) tahlil etilgan. Maqola iqtisodiyot talabalari, moliyaviy mutaxassislar va siyosatchilar uchun foydali manba bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Inflyatsiya, talab inflyatsiyasi, taklif inflyatsiyasi, giperinflyatsiya, iste'mol narxlari indeksi, monetar siyosat, fiskal siyosat, foiz stavkalari, ochiq bozor operatsiyalari, rezerv talablari, inflyatsion targeting, O'zbekiston Markaziy Banki, monetarizm, Keyns nazariyasi.

Аннотация: В данной статье представлен всесторонний обзор инфляции и способов борьбы с ней. Подробно рассмотрены определение, измерение, виды (спроса, предложения, встроенной), причины и последствия инфляции; контрмеры (монетарная политика: процентные ставки, операции на открытом рынке, резервные требования; фискальная политика: налоги, сокращение расходов). Проанализирована инфляционная ситуация в Республике Узбекистан, политика Центрального банка и международный опыт (США, еврозона). Статья служит полезным ресурсом для студентов-экономистов, специалистов в области финансов и политиков.

Ключевые слова: Инфляция, инфляция спроса, инфляция предложения, гиперинфляция, индекс потребительских цен, денежно-кредитная политика, фискальная политика, процентные ставки, операции на открытом рынке, резервные требования, таргетирование инфляции, Центральный банк Узбекистана, монетаризм, кейнсианская теория.

Abstract: This article provides a comprehensive overview of inflation and ways to combat it. The definition, measurement, types (demand, supply, built-in), causes and consequences of inflation; countermeasures (monetary policy: interest rates, open market operations, reserve requirements; fiscal policy: taxes, spending cuts) are examined in detail. The inflation situation in the Republic of Uzbekistan, the policy of

the Central Bank and international experience (USA, Eurozone) are analyzed. The article serves as a useful resource for students of economics, financial specialists and politicians.

Keywords: Inflation, demand-pull inflation, supply-pull inflation, hyperinflation, consumer price index, monetary policy, fiscal policy, interest rates, open market operations, reserve requirements, inflation targeting, Central Bank of Uzbekistan, monetarism, Keynesian theory.

Kirish

Inflyatsiya iqtisodiyotning eng dolzarb muammolaridan biri bo'lib, narxlarning umumiy darajasining doimiy o'sishi sifatida ta'riflanadi. U pulning qadsizlanishiga, aholining xarid qobiliyatining pasayishiga va iqtisodiy beqarorlikka olib keladi. Inflyatsiya sabablari turli bo'lib, talab, taklif va pul massasi bilan bog'liq. Uning qarshi kurashish yo'llari markaziy banklar va hukumat siyosati orqali amalga oshiriladi. Ushbu maqola inflyatsiyaning ta'rifi, turlari, sabablari, oqibatlari, o'lchov usullari va qarshi kurashish mexanizmlarini keng yoritadi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasidagi inflyatsiya holati va chora-tadbirlari ko'rib chiqiladi. Ma'lumotlar iqtisodiy nazariya va xalqaro amaliyotga asoslangan.

Inflyatsiyaning ta'rifi va o'lchovi

Inflyatsiya – narxlarning umumiy darajasining doimiy ravishda o'sishi bo'lib, pulning sotib olish qobiliyatining pasayishini bildiradi. Klassik ta'rif bo'yicha inflyatsiya pul massasining tovar va xizmatlar hajmidan tezroq o'sishi natijasida yuzaga keladi. Keyns nazariyasida esa inflyatsiya talabning ortiqcha bo'lishi bilan bog'lanadi.

Inflyatsiya o'lchovi:

Iste'mol narxlari indeksi (INI): Aholining iste'mol savatini aks ettiradi. Formula:
$$INI = (\text{joriy yil savati narxi} / \text{bazaviy yil savati narxi}) \times 100.$$

Ishlab chiqarish narxlari indeksi (ICHNI): Ishlab chiqaruvchilar narxlarini o'lchaydi.

Deflyator: Yalpi ichki mahsulot (YIM) deflyatori orqali real va nominal YIM farqini hisoblaydi.

Inflyatsiya darajasi: Past (2-3%), o'rtacha (5-10%), yuqori (10-100%) va giperinflyatsiya (oyiga 50% dan ortiq).

Inflyatsiyaning turlari va sabablari

Turlari

Talab inflyatsiyasi: Talabning taklifdan ortiq bo'lishi. Misol: Iqtisodiy o'sish davrida.

Taklif inflyatsiyasi (xarajat inflyatsiyasi): Xarajatlar o'sishi (neft narxi, ish haqi) natijasida.

O'rnatilgan inflyatsiya: Kutishlar va shartnomalar orqali (masalan, ish haqi indeksatsiyasi).

Import inflyatsiyasi: Xorijiy valyuta kursining o'zgarishi orqali.

Sabablari

Pul massasining ortiqcha o'sishi: Markaziy bankning pul chop etishi (monetarizm nazariyasi).

Byudjet taqchilligi: Hukumat xarajatlari soliqdan ortiq bo'lsa.

Monopoliya va oligopoliya: Bozor monopoliyasi narxlarni oshiradi.

Tashqi omillar: Neft narxi, tabiiy ofatlar.

Oqibatlar: Ijobiy (past inflyatsiya o'sishni rag'batlantiradi), salbiy (daromadlar taqsimoti buzilishi, investitsiyalar pasayishi, giperinflyatsiya iqtisodiy inqirozga olib keladi).

Inflyatsiyaga qarshi kurashish yo'llari

Inflyatsiyaga qarshi siyosat monetar va fiskal choralar orqali amalga oshiriladi.

Monetar siyosat

Foiz stavkalarini oshirish: Pulni qimmatlashtirib, talabni kamaytiradi.

Ochiq bozor operatsiyalari: Qimmatli qog'ozlarni sotish orqali pul massasini qisqartirish.

Rezerv talablarini oshirish: Banklarning kredit berishini cheklaydi.

Kvantitativ cheklash: Pul massasini to'g'ridan-to'g'ri nazorat qilish.

Fiskal siyosat

Soliqlarni oshirish: Aholining xarid qobiliyatini kamaytiradi.

Hukumat xarajatlarini qisqartirish: Byudjet taqchilligini bartaraf etish.

Narxlar nazorati: Vaqtinchalik choralar, lekin uzoq muddatda qora bozorni keltirib chiqaradi.

Boshqa yo'llar

Indeksatsiya: Ish haqi va pensiyalarni narx o'sishiga moslashtirish.

Struktural islohotlar: Bozor raqobatini kuchaytirish, importni liberallashtirish.

Kutishlarni boshqarish: Markaziy bankning shaffof siyosati orqali.

Xalqaro tajriba: AQShda Federal Rezerv inflyatsiyani 2% da ushlab turadi. Yevrozonada ECB monetar siyosatni qo'llaydi.

O'zbekiston Respublikasidagi inflyatsiya va qarshi choralar

O'zbekistonda inflyatsiya 2017-yil valyuta liberallashtirishidan keyin yuqori bo'lgan (20% gacha), ammo 2024-yilda 8-10% ga tushgan. Sabablari: Importga bog'liqlik, energiya narxlari o'sishi.

Qarshi choralar:

Markaziy Bankning inflyatsion targeting: 5% maqsad (2023-yildan).

Fiskal intizom: Byudjet taqchilligini 3% dan oshirmaslik.

Iqtisodiy diversifikatsiya: Sanoatni rivojlantirish.

Muammolar: Tashqi shoklar (Rossiya-Ukraina urushi ta'siri), ammo choralar samarali.

Xulosa

Inflyatsiya iqtisodiyotni beqarorlashtirsa-da, to'g'ri siyosat orqali nazorat qilinadi. Monetar va fiskal choralar, shuningdek, struktural islohotlar qarshi kurashishning asosiy yo'llari. O'zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlarda inflyatsiyani pasaytirish iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi. Kelajakda raqamli iqtisodiyot va kriptovalyutalar inflyatsiya dinamikasini o'zgartirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Keynes J.M. Umumiy bandlik, foiz va pul nazariyasi. 1936 B. 150-180
2. Friedman M. Monetarizm va inflyatsiya. 1963 B. 45-60.
3. O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki. Pul-kredit siyosati hisoboti. 2023 B. 15-25
4. IMF. Monetary and Financial Statistics Manual. 2022 (30-40-betlar).
5. Mishkin F.S. The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. 2019 B. 200-220
6. O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki. Yillik hisobot. 2024 B. 10-30.
7. Federal Reserve System. Monetary Aggregates Report. 2023 B. 35.
8. European Central Bank. Monetary Policy Statistics. 2022 B. 45.